

ACC. N:R M. 10595: 1-13.

Landskap: Småland Upptecknat av: Janne Augustsson
Härad: Lunnarbo Adress: Näs, Götteryd
Socken: Götteryd Berättat av: upptecknaren
Uppteckningsår: 1948. Född år 1890 i Götteryd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hemstugor.

s. 1-13.

N. M. 141.

Svar på frågelista 141.

Stenstugor.

I Göteryds socken har ej funnits några stenstugor som använts som böningshus sedan jag började minnas och troligen har det ej funnits några förrut heller på 1800-talet ty de fattiga som ej förmådde sätta upp en backstuga bodde i jordkojar som voro mycket lättare att göra till böningsplats.

Jag har dock sett ruinerna efter en sådan stenstuga som varit bebodd i 4 år. På byn Pontansbygds utägar endast några meter ifrån Göteryds sockengräns vid Prästabygds skog har ända till på 1920-talet legat ett torpställe som bebotts av en gårdfarerhand.

lare Johannes, född omkring 1820 och hans hustru Petina Olberg född 1824. Johannes var en man som skötte sig dåligt varför han fick flytta med sin familj från det ena stället till det andra och maka och barn levde i den största fattigdom. Efter att hava bott i en backstuga i utjärd Traryd under nödåret 1868 blevo de kort tid där, efter avlysta avhyra där när Johan- nes ej gjorde rätt för sig varefter de togo ett jord^{stycke} i Pontansbygd som Torp. De hade nu ingenting att bygga för utan stoda på bar backe. Vid nordsidan av den rätt högt belägna backe där st Torphuset sedan uppför- des grävde de lite in i backen och här byggde de ett böningsrum som

mera liknade en källare än människobö-
ning. Väggarna på de 3 sidorna voro murade
av sten som hade stöd mot grushacken
och på framsidan var öppning för dörr och
fönster men väggen invid fönstret var
av sten. I ena i rummet var grattor i
väuren för förvaring av matvaror m. m.

Wäggarna hade troligen varit beklädda
med brädlappar. Golvet var av sten
men hade troligen varit belagt med
brädstumpar. Murarna voro låga men
rummet hade varit högre ty ovanpå
stenmurarna hade varit en fyrkant
av bjälkar och ovanpå dessa var lagt
stänger eller slantar som lutade något
frånåt och ovanpå var ett tjockt lager
av näver och jord. Som eldstad hade
nog använts en kamin ty några rester

efter skorstensröke funnas ej och ^{det} hade
ej varit plats för någon heller. Rummet
var så litet att det endast fanns plats
för 2 sängar, ett matskåp, ett bord och
några stolar och pallar. Här bodde
makarna med sina 3 söner i 4 år och då
jag omkring 1909 besökte Torpet talade
sonen August Johansson, född 1862,
om huru besvärligt och fattigt de haft
det under denna tid. Under heta som-
mar dagar kunde rummet visserligen
vara svalt och behagligt för en stunds
vila men man kunde aldrig vara säker
för ormar vilka kröpa i stensmurarna
och i rummet som de behagade. Man
hade knappt plats till att vända sig
när alla var inne och man höll sig
mycket på backen utanför. Om vintern

förekom det ofta att hela bostaden var begravd under drivarna varför det var ett mödosamt arbete att få upp dörren och ta sig ut. Under en stor del av året voro stenväggarna fuktiga och när marken var vattenfylld trängde vatten på i murarna från de 3 sidorna så att det måste hava varit mycket ohälsosamt där men alla personerna uppnådde hög ålder. Man kan tänka sig familjens glädje när de fångs lämna denna stenhäla och flytta in i den nybyggda torpstugan. Numera finnes säkerligen ej mycket kvar efter stenväggarna när torpet är rivit för omkring 25 år sedan och marken länge har legat för fåfat.

När jag började minnas fanns det flera
torpställen och backstugor på vilka den
ena gaveln var byggd av sten i jämnhöjd
med takkåpsen på husets övriga 3 sidor.

På backstugan stsen som var belägen
på en backrygg ute i Gärdstaköps
myr utgjorde skorstensmuren vägg på
ytter sidan av ena gaveln. Den ~~var~~
var murad bred och var rappad och
kalkad och såg bra ut utvändigt.

Jag var aldrig inne i stugan men den
var mycket liten och var säkerligen
av det enklaste slaget både med inred-
ning och möbler. De små fönstren voro
endast en aln ifrån marken och Maja
Stina Svensson som bodde där var halt
och mycket fattig. Hon var född 1822
och dog 1913, 91 år gammal.

Den backstuga som varit bebodd längst i senare tid var belägen på Snärkults grenadiertorps ägor. Före dragonen Jon Kero som var född i Hästveda 1806 och varit bonde i Göteryd på rätt stora gårdar blev till sist alldeles utfattig. Enås han ej ville arbeta utan tog livet lätt. När han var utblottad byggde han en backstuga i Burkults skog där han bodde med hustru och 2 döttrar. Denna stuga brann ner med det lilla bohag som fanns och familjen stod åter på bar backe. Snärkults ~~soldat~~ grenadiertorp som ej varit bebyggt sedan stor-skiftet och var vakant hade genom sänjebyte delats bönderna emellan.

Johan Svensson född 1824 och Magnus Danielsson född 1822 (min morfar) arren-

derade då bort sina lotter i torpet till Kero 1872 med löfte att sätta upp en backstuga där och odla och bruka jorden på bästa sätt men med förbehåll att om Karl ~~skulle~~ skulle sättas upp skulle torpet avträdas utan ersättning för odlingar på marken och husen bortföras.

Kero byggde här en backstuga som på de 3 sidorna var uppförd av timmer men den ena gaveln var uppförd av sten och liknade ett stort högt dubbeljäre med lera och grus som fyllning emellan stenarna. I huset fanns en liten förstuga med stengolv, en ej så liten stuga och ett mycket litet kök. Det var mycket lågt till taket så att en vuxen Karl måste sitta sig genast han kommit in i stugan. I detta rum fanns 3 stycken fönster vilket

var ovanligt i backstugor men de voro rätt små och ligt belägna. Yttertakiet på stugan var täckt med halm vilket var stor fara om soteld skulle inträffa.

Wid den gavel som var byggd av sten var byggd en vedbod. Tjuggarna på denna voro av sten och omkring $2\frac{1}{2}$ aln höga. De voro breda i botten men smala överst där de liknade ett enkeljärn. Taket som var täckt med halm lutade något. Nero odlade upp 2 åkrar på torpet och vedboden hade säkerligen då ^{ännu} använts till "jetabo". Dottrarna flyttade från stugan och gifte sig och det var i huvudsak Neros hustru Elin Torkilsdotter född i Ballingslöv 1808 som försörjde sig och mannen med att väva och spinna. Nero gick mycket av tiden och

"slo dank" och berättade historier, fiskade och gög om sina bedrifter. När makarna Kero voro döda hade dottern Helena blivit änka med en minderårig dotter och Helena övertog nu stugan och försörjde sig med att spinna och väva. Hon överlämnade nu jorden till bönderna och behöll endast ett skäppeland omkring stugan och som arrende för detta och tomtan betalade hon 1 kr och 50 öre årligen i skatt. Hon dog 1933, 92 år gammal och stugan revs en tid därefter.

Helena spann och vävde bittida och sent vid "fänt" men hon använde aldrig någon lampa. Så sent som på 1830-talet satt hon om kvällarna vid spånarocken och lyste sig då från ^{av}från skenet från en liten "droppflaska" som var

1920².

häft fotogen i och en ~~en~~ tråd som var i flaskan. Tjänstgjorde som veke och gick genom ett hål i korken upp över flaskan där den tändes och lämnade ett svagt ljus. Denna belysning kallades "glis eller glise". Min mor gav henne en lampa med glas att bära i handen men det var sällan hon nyttjade den. Den flaska som hon hade till lampa hängdes i en stäl-tråd vars ena ända var virad om flaskhaken och i den andra var en "rygglå" som hängdes i en spik i taket i närheten av arbetet. För att förebygga att Kero på nytt skulle bli husvilt om grenadier skulle bebo Torpet arrenderade Kero även en tomt av Jonas Nilsson född 1818, i hans skog dit stugan då skulle rullas in men denna behövde aldrig utnyttjas.

I min mormors barndom och ungdom
på 1830-1840-talet fanns det många jorde-
kajor både i skogarna och i ⁱⁿgårdarna
som hon har beskrivet men det hör inte hit.

Torpare och backstugosittare som hade
en ko och ej hade timrade fähus bygg-
de ofta en jordgrotta i den nedre
kanten av en backe där djuren hade
det varmt och mätte bra i vinter-
kylan. Den sista sidan kila som fanns
här i trakten användes till 1906.

På en hög backe i Burkult mellangårds-
skog bodde Anders Jonarson född 1833
och hans hustru Johanna född 1836.
Omkring sin stuga hade de hackat
upp några åkerlappar och de hade
alltid en ko fast de ej på långt
när hade tillräckligt foder till henne.

Om somrarna gick hon alltid på bete
i Burholt södregårds skog och när hon
var hemma var hon inhytt i en gratta
som liknade en källare. I nedre kanten
av den höga backen hade han grävt
en lång grusgård och murat väggarna
med sten. Över på stenvägen var lagt
mycket starkt trävirke som tak och över
detta var lagt näver och tjockt med
grus och matjord så att det liknade
backslutningen. På båda sidor om in-
gången var murat med sten och dörren
var fäst i ett högt bartant dörrkast.
Här hade hon det varmt och bra
men huset där inne var mycket
sparsamt. Johanna brukade under
vinterarna gå omkring i bygden vida
omkring och bebjuda om en halmklippa till
sin ko